

ช่างเผือก... ช่างสำคัญ (2)

วิเศษไชยศรี

ตามตำราพระพุทธลักษณะว่าด้วยช่างเผือก ซึ่งเป็นสัตว์ต้องประสงค์ของบ้านเมืองสืบมา ในประเทศไทย และพม่ารามัญ ลาว เขมร ซึ่งต่างก็เสาะหามาประกวดประชันกันตั้งแต่สมัยโบราณนั้น จะกล่าวถึงต้นสำราญความรู้สืบทอดกันมาในแผ่นดินสยาม

แรกเริ่มเดิมทีนั้น ไทยเรานับถือไสยเวทตามพวกพราหมณ์ซึ่งมีเชื้อสายมาจากอินเดีย คือถือว่ามีพระผู้สร้างโลก ได้แก่พระเป็นเจ้าทั้งสาม มีพระอิศวรหรือคิเว พระนารายณ์หรือวิษณุ และพระพรหม พราหมณ์ได้เป็นครูสั่งสอนขนบธรรมเนียมการบ้านเมือง ทั้งตำรับตำราต่าง ๆ ตลอดจนกฎหมายมนูสารศาสตร์ ซึ่งใช้กันทั่วไปในชมพูทวีป คืออินเดียนั้นมาเป็นแบบแผนในแผ่นดินสยามมาช้านาน เจ้านายขุนนางและราษฎรก็เชื่อถือตามคติของพราหมณ์เกิดเป็นประเพณีต่าง ๆ ของแผ่นดินสืบมา

ครั้นต่อมาพระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานในสยามประเทศ และดินแดนสุวรรณภูมิ ก็เป็นที่นับถือมาก แต่พระพุทธศาสนานั้นมีธรรมะ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับคติโลกไม่พูดถึงการบ้านเมือง และขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ดังนั้น คติและวิชาการซึ่งเป็นของศาสนาพราหมณ์แต่เดิมจึงยังติดอยู่ในการแผ่นดินเป็นส่วนใหญ่ จะว่าคติที่นับถือพระเป็นเจ้าทั้งสามของพราหมณ์ยังคงอยู่ในแผ่นดินสยามก็ว่าได้ ด้วยยังถือปนอยู่กับพระพุทธศาสนา และการที่ชาวไทยในสยามประเทศยังคงถือปะปนกัน 2 ศาสนาเช่นนี้ ก็เพราะพระพุทธศาสนาไม่ห้ามปรามกีดกันลัทธิศาสนาอื่น ถือกันมาอย่างไรแต่เดิมแล้วก็ยังคงถืออยู่ แต่ที่นับถือจริง ๆ นั้นคงจะคลายลงไปกว่าแต่ก่อนเมื่อยังไม่ได้รับนับถือพระพุทธศาสนา

ด้วยเหตุนี้ผู้ที่ไม่ได้เรียนรู้ธรรมะของพระพุทธศาสนาที่แท้จริง จึงแยกพุทธกับพราหมณ์ไม่ออก พิธีกรรมต่าง ๆ ตามลัทธิพราหมณ์ก็มักอ้างเอาว่าเป็นเรื่องศาสนาพุทธ เพราะผู้ที่นับถือพุทธศาสนานับถือปฏิบัติปะปนกันอยู่กับศาสนาพราหมณ์เอาว่าพุทธกับพราหมณ์ คล้าย ๆ กันแต่ที่จริงไม่ปะปน

หรือคล้ายคลึงกันเลย ดังวิชาคชศาสตร์นี่ก็เป็นเรื่องของพราหมณ์ทั้งสิ้น ไม่มีพุทธเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย แม้แต่น้อย คชศาสตร์อยู่ในวิชาไตรเพทเป็นเรื่องของไสยศาสตร์ลัทธิพราหมณ์โดยแท้

คชศาสตร์ที่ว่าด้วยก็จะลักษณะคือลักษณะของช้างสำคัญต่างๆ มีช้างเผือกและช้างที่มีตระกูลยิ่งกว่าช้างเผือกหรือเสมอช้างเผือกบ้าง เป็นต้น ในเรื่องสร้างโลกของพราหมณ์ได้กล่าวว่า พระนารายณ์บรรทมอยู่ในเกษียรสมุทร แล้วกระทำอิชฐานด้วยเทวฤทธิ์ ให้ดอกบัวผู้ขึ้นในพระอุทร (ท้อง) บัวนี้มี 8 กลีบ 173 เกสร แล้วจึงนำดอกบัวไปถวายพระอิศวร พระอิศวรจึงได้แบ่งดอกบัวนั้น เป็น 4 ส่วน ส่วนหนึ่ง 8 เกสรเป็นของพระอิศวรเอง ส่วนหนึ่ง 8 กลีบ 24 เกสรให้แก่พระพรหม ส่วนหนึ่ง 8 เกสรให้พระนารายณ์ ส่วนหนึ่ง 133 เกสรให้แก่พระเพลิง

พระเป็นเจ้าของทั้ง 4 จึงได้สร้างดอกบัวส่วนแบ่งนั้นเป็นช้าง 4 ตระกูลดังนี้

พระอิศวร สร้างช้าง ตระกูลอิศวรพงศ์

พระนารายณ์ สร้างช้าง ตระกูลวิษณุพงศ์

พระพรหม สร้างช้าง ตระกูลพรหมพงศ์ เป็นช้าง 10 หมู่ และสร้างช้างอัฐฐทิศและช้างตระกูลต่างๆอีก

พระเพลิง สร้างช้าง ตระกูลอัคนีพงศ์ เป็นช้างมีลักษณะ 49 ช้าง และช้างโทษ 80 จำพวก

และช้างที่พระเป็นเจ้าของทั้ง 4 องค์ สร้างนั้น แบ่งเป็นชาติตามวรรณะในอินเดียดังนี้

ช้างที่พระอิศวรสร้าง เป็นชาติกษัตริย์หรือขัตติยะ

ช้างที่พระพรหมสร้าง เป็นชาติพราหมณ์

ช้างที่พระนารายณ์สร้าง เป็นช้างแพศย์หรือเวศ

ช้างที่พระเพลิงสร้าง เป็นช้างชาติศูทร

ตระกูลช้างทั้ง 4 นี้ มีทั่วไปทั้งตระกูลและช้างธรรมดา แต่ลักษณะของช้างธรรมดาคือช้างดำปรกตินั้นมีที่สังเกตให้รู้ว่าเป็นชาติใด พงศ์ใด ตามตำราว่าไว้ดังนี้

อิศวรพงศ์ มีลักษณะผิวดำสนิทผิวเนื้อละเอียดเกลี้ยง งามทั้งสองใหญ่ขึ้นเสมอกัน เต้าใหญ่ น้ำเต้ากลม โขมดสูง งวงเรียวเป็นต้นเป็นต้นเป็นปลาย คอกกลม เมื่อเดินนั้นย่อคอ หลังเป็นคันธุน ท้ายเป็นสุกร ขนาดท้องตามวงหลัง ออกใหญ่ หน้าสูงกว่าท้าย เต้าหน้าเต้าหลังเรียวยาว ฝักบัวกลม หางเป็นข้อหาง ๆ สันบงาเป็น 2 ชั้น ขมับเสมอไม่พร่อง หูใหญ่ข้อม่วงยาวข้างขวา ระบายหูอ่อนนุ่ม มีขนมากกว่าข้างซ้าย หน้าใหญ่

พรหมพงศ์ มีลักษณะเนื้ออ่อน ขนอ่อนละเอียดขึ้นขุมละ 2 เส้น น้ำเต้าแปด คิ้วสูง โขมดสูง มีกระขาวที่ตัวมาก ท้ายต่ำกว่าหน้า ขนหลังขนหูคนปากขนตายาว ออกใหญ่ งามสีเหลือง งวงเรียวรัด เป็นต้นเป็นหลายและสั้น

วิษณุพงศ์นั้น ผิวเนื้อหนา ขนหน้าเกรียน ออก คาง คอ เต้าทั้ง 4 ใหญ่ หางยาว งวงยาว หน้าใหญ่ มีกระแดงเสมอกัน ลูกจักษุใหญ่ขุ่นมัว หลังราบ

อัคนีพงศ์นั้น ผิวกระด้าง คนที่หูหยาบ ตะเกียบหูห่างทางเขิน หน้ากระ ปากแดง หน้าวงแดง ผิวเนื้อหม่นไม่ดำสนิท

ข้างที่พระพรหมสร้าง 10 หมู่ นั้น มีเรื่องการสร้างว่าพระอิศวรสถาปนางมหาอุปกาสิให้ลงมา อยู่ในถ้ำชื่อว่าเทวีสินธรบรพต นางไปกินเถาผลดาววัลย์ พระองค์จึงให้นางอุปกาสิมีบุตรเป็นช้าง 10 หมู่ คือ

หมู่ที่ 1 ชื่อว่า ฉัททันต์ สีขาวเหมือนสีเงิน งามขาวเหมือนสีเงินยวง หาง สี เต้า สันหลังแดง ว่าเป็นช้างสำหรับพระเจ้าจักรพรรดิ ถ้าเวลาจะทรงไปรอบจักรวาล ออกจากพระราชวังแต่เวลาพอ รุ่ง พอพระอาทิตย์ขึ้นก็กลับมาถึงวัง

หมู่ที่ 2 เรียกว่า อุโบสถ สีเหมือนสีทอง บรมจักรทรงออกจากวังแต่เข้าไปรอบจักรวาล พอเที่ยงกลับมาถึงที่

หมู่ที่ 3 นั้นสีเหลือง ชื่อว่า เหมหัตถิ

หมู่ที่ 4 สีเหมือนดอกอัญชันม่วง งามอนขึ้นขวา ชื่อว่า มงคลหัตถิ

หมู่ที่ 5 สีเหมือนไม้กฤษณา มูตรมูล และตัวข้างมีกลิ่นหอมดังกฤษณา ชื่อว่า คันธหัตถิ

หมู่ที่ 6 สีเหมือนดาวילה (วิหาร) คือตาแมว ชื่อว่า ปิงคัล

หมู่ที่ 7 สีเหมือนทองแดงหล่อใหม่ รูปพรรณสูงใหญ่ ชื่อว่า ตามพหัตถิ

หมู่ที่ 8 สีขาวเผือก ว่าเหมือนหนึ่งไกรลาส ชื่อว่า บัณฑร หรือ นาคันทร

หมู่ที่ 9 สีเหมือนน้ำไหล ชื่อว่า คังโคย

หมู่ที่ 10 สีดำเหมือนปีกกา ชื่อ กาลวกะหัตถิ

ข้างทั้ง 8 หมู่ข้างหลังนี้ ตาและเล็บเหมือนสีตัว ข้าง 10 หมู่นี้ว่ามีกำลังเรียวแรงนัก ถ้าจะเทียบกำลังข้างทั้ง 10 หมู่นี้ 8 หมู่ข้างหลังตั้งแต่หมมหัตถิถึงกาลวกะหัตถิ ถ้าจะเทียบกำลังเท่า ๆ กัน แลจะเอากำลังข้างทั้งนี้ประสมกันเข้า 10 ข้าง จึงจะเท่ากับข้างอุโบสถข้างหนึ่ง ก็แลข้างอุโบสถนั้น จะเอากำลังข้าง 10 ข้างประสมกันเข้าอีก จึงจะได้กับกำลังข้างฉัททันต์ข้างหนึ่ง และข้างทั้ง 10 หมู่นี้เป็นพรหมพงศ์ทั้งสิ้น

และยังมีค้ำอีก 8 จำพวก เรียกว่าอัฐทิศ สำหรับบ้านเมืองทั้งปวง

ซึ่งในตำราได้กล่าวถึงลักษณะข้างทั้ง 8 จำพวกนี้ไว้ด้วย แต่ในที่นี้จะขอกกล่าวแต่เพียงชื่อของข้างทั้ง 8 จำพวกหรือ 8 หมู่เท่านั้นคือ

หมู่ที่ 1 ชื่อ ไอยราพต

หมู่ที่ 2 ชื่อ บุณฑริก

หมู่ที่ 3 ชื่อ พราหมณ์โลหิต

หมู่ที่ 4 ชื่อ กระทบ

หมู่ที่ 5 ชื่อ อัญชัน

หมู่ที่ 6 ชื่อ บุขปตันต์

หมู่ที่ 7 ชื่อ เสาวโกม

หมู่ที่ 8 ชื่อ สุประดิษฐ์

ข้างทั้ง 8 หมู่นี้ เป็นพรหมพงศ์ทั้งสิ้น ที่เรียกว่าอัฐฤทศนั้นคือ ข้าง 8 ทิศนั่นเอง เป็นทิศต่าง ๆ โดยรอบเขาพระสุเมรุ ซึ่งข้างทั้ง 8 ทิศประจำอยู่ ไอยราพตทิศบูรพา บุณฑริกทิศอาคเนย์ พราหมณ์โลหิตทิศทักษิณ กระทบทิศหริดี อัญชันทิศประจิม บุษปพันต์ทิศพายัพ เสาวโกมทิศอุดร สุประดิษฐ์ทิศอีสาน

และไม่ขอกล่าวถึงรายละเอียดของข้างตระกูลต่าง ๆ นอกจากนี้ เพราะจะยืดยาวเต็มที่ ขอกล่าวโดยสังเขปว่า

พระนารายณ์สร้างข้างวิษณุพงศ์ 8 หมู หรืออัฐฤคช

พระอิศวรสร้างข้างอิศวรพงศ์ 8 หมู หรืออัฐฤคชาธาร

พระเพลิงนั้นสร้างมากถึง 42 ตระกูลหรือหมู

ข้างที่พระเป็นเจ้าของทั้ง 3 สร้างก็มีลักษณะ มีชื่อของหมูต่าง ๆ เช่นเดียวกับข้างที่พระพรหมสร้างเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ยังมีข้างอำนาจพงศ์ ซึ่งเป็นข้างตระกูลต่อตระกูลประสมกันมีลูกแปลกออกไป นับเป็นตระกูลชั้นอีก 14 ตระกูล ซึ่งก็มีชื่อลักษณะต่าง ๆ กันไปอีกเช่นกัน

ทั้งหมดที่กล่าวมารวมแล้วเป็นข้าง 90 ตระกูล ข้างทั้ง 90 ตระกูลนี้ เป็นศุภลักษณะตระกูล คือมีลักษณะดีงามต่าง ๆ มีกำลังเรี่ยวแรงสามารถผิดจากทางธรรมดาสามัญ และบางตระกูลก็นับถือว่าให้เกิดสวัสดิมงคล คຸ້มโทษภัยจัญไรต่าง ๆ และให้เกิดความสุขได้

แต่ข้าง 4 ตระกูลใหญ่ คือ อิศวรพงศ์ วิศณุพงศ์ พรหมพงศ์ และอัคนีพงศ์นั้น ถ้าได้ศุภลักษณะครบไม่เป็นข้างโทษ ก็จะทำให้คุณนานาประการคือ

อิศวรพงศ์นั้นให้เจริญทรัพย์และมีอำนาจ

วิษณุพงศ์นั้นให้ศัตรูแพ่พ่ายและน้ำฝน พืชผลธัญญาหารบริบูรณ์

พรหมพงศ์ นั้นให้เจริญอายุและวิทยา

อัคนีพงศ์นั้นให้เจริญมัทฉะมังสาหารและระงับศึกอุปาทว้ทั้งปวง

เพราะฉะนั้นผู้รู้ตำราดาราศาสตร์ว่าด้วยคชลักษณะ จึงเสาะแสวงหาช้างตระกูลต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วนี้ตระกูลใดตระกูลหนึ่ง เพื่อสิริสวัสดิมงคลแก่บ้านเมืองของตน

ในตำราสร้างโลกตามคติพราหมณ์ ยังกล่าวถึงที่มาของช้างอีกประเภทหนึ่ง คือ ช้างเผือก โดยกล่าวว่า ในไตรตายุค พระเป็นเจ้ามาประชุมพร้อมกัน พระอิศวรมีเทวโองการให้พระเพลิง กระทำเทวฤทธิ์เกิดเป็นเปลวเพลิง ออกจากช่องพระกรรณ (หู) ทั้ง 2 และกลางเปลวเพลิงนั้นมีกุมารองค์หนึ่งมีพระพักตร์เป็นหน้าช้างมี 2 กร กรขวาทรงตรีศูล กรซ้ายทรงดอกบัว ทรงสังวาลย์นาค นั่งขานุมนทล พระเป็นเจ้าจึงให้นามว่า พินณศวร

กรรณเบื้องซ้ายเกิดเทวกุมารองค์หนึ่ง พระพักตร์เป็นช้าง 3 พักตร์ มี 6 พระกร พระกรหนึ่งเกิดเป็นช้างเผือกผู้มี 33 เศียร สีเท้า ชื่อเอราวัณ กรหนึ่งเป็นช้างเผือกผู้มีเสียงสามเศียร สีเท้า ชื่อคิริเมฆคละไตรตายุค ช้างทั้งสองนี้เป็นพาหนะของพระอินทร์ (มิใช่พระอิศวร) อีก 2 กรนั้นเกิดช้างช้างละ 3 ช้าง เป็นช้างเผือก เอก โท ตรี แต่ช้างพั้งนั้นอยู่พระหัตถ์ข้างซ้าย ช้างพลายอยู่พระหัตถ์ข้างขวา พระเป็นเจ้าประสาธไว้สำหรับเป็นพาหนะของกษัตริย์อันมีอภินิหารบารมีในแผ่นดิน

อีก 2 กรนั้นเกิดเป็นสังข์ทักษิณาวรรตอยู่เบื้องขวาแล สังข์อุตราวรรตอยู่ข้างซ้าย และเทวกุมารองค์นี้ยืนอยู่เหนือกระพองช้าง 7 เศียร พระเป็นเจ้าจึงให้นามว่า โกญจนาเนศวรศิวบุตร ตระกูลช้างเผือก เอก โท ตรี จึงได้เกิดแต่นั้นสืบมา

เรื่องทีกล่าวมานี้เป็นคติของพราหมณ์ทั้งสิ้น แต่คนไทยเราก็รับคตินี้มาโดยแต่โบราณกาล ช้างจึงเป็นสัตว์สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งช้างเผือกนั้น ถ้าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดมีช้างเผือกอุบัติมาสู่พระบารมีเป็นจำนวนมาก ก็เชื่อถือและยกย่องถวายเกียรติเป็นพิเศษ

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้มีการตราพระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พุทธศักราช 2464 ขึ้น โดยกำหนดให้ช้างป่าเป็นของหลวง เป็นของสำหรับแผ่นดิน ผู้ใดจะกลับไปใช้สอย ต้องขออนุญาตจากรัฐบาล พระราชบัญญัตินี้มุ่งหมายที่จะช่วยป้องกันอันตรายแก่ช้างป่า และสงวนพันธุ์ช้างป่าให้คงอยู่ตลอดไปด้วย

ในพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดช้างซึ่งมีลักษณะพิเศษไว้ 3 ชนิด ตามมาตรา 4 ระบุไว้ว่า

ข้างสำคัญมีลักษณะ 7 ประการ ตาขาว เพดานขาว เล็บขาว ขนขาว ฟันหนังขาว หรือสี
คล้ายหม้อใหม่ ขนหางขาว อัณฑะโกศขาวหรือสีหม้อใหม่

ข้างประหลาดคือทางที่มีมงคลลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งใน 7 ประการที่กำหนดไว้ในช
ลักษณะของข้างสำคัญ

ข้างเนียม มีลักษณะ 3 ประการ คือฟันหนังดำ งามีลักษณะตั้งรูปปลีกกล้วย เล็บดำ

ในมาตรา 31 ของพระราชบัญญัติระบุว่า ผู้ใดมีข้างสำคัญ หรือข้างสีประหลาด หรือข้าง
เนียม โดยเหตุที่คนจับได้ หรือแม่ข้างของตนตกออกมา หรือโดยเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม ต้องนำขึ้น
น้อมเกล้าฯ ถวายแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและจะได้พระราชทานบำเหน็จให้ตามสมควร

และในมาตราเดียวกันนี้ ได้กำหนดบทลงโทษว่าผู้ใดมีข้างสำคัญหรือข้างสีประหลาด
หรือข้างเนียมแล้วปล่อยเสีย หรือปิดบังซ่อนเร้นข้างนั้นไว้ ไม่นำขึ้นน้อมเกล้าฯ ถวายแต่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี ปรับไม่เกิน 500 บาท แต่
โทษนี้ไม่ลบล้างการที่ข้างนั้นต้องริบเป็นของหลวง

ข้างเผือกที่จัดว่าเป็นข้างมงคล เป็นข้างสำคัญคู่พระบารมีพระมหากษัตริย์นั้นมี 3 ชั้น
คือข้างเผือกเอก ข้างเผือกโท และข้างเผือกตรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเป็นผู้กำหนดชั้น
ของข้างเผือกแต่ละเชือกว่าอยู่ในชั้นใด

ในตำราคุณลักษณะอธิบายลักษณะของข้างเผือกที่เป็นอัคนีพงศ์ดังนี้

ข้างเผือกเอก สีขาว ขนขาว ตาขาว เล็บขาว หางขาว อัณฑะโกศขาว สีตัวขาวเรียกว่าเศวต
พระพร สำหรับเป็นราชพาหนะของพระเจ้าแผ่นดิน

ข้างเผือกโท สีบัวโรย ผิวตัว อัณฑะโกศ ขน เล็บ ขาวเจือแดง ตาขาวบริสุทธิ์ เรียกประทุม
หัตถ์ ปราบศึกแข็งแรง

ข้างเผือกตรี เป็นสีทองตากแห้ง ขน เล็บ หาง อัณฑะโกศ ลดลงตามสีตาขาวเรียกว่า
เศวตคชราช

ชื่อพญาช้างจะมีชื่อเป็นพระยา เจ้าพระยา เหมือนข้าราชการในสมัยก่อน พระวิสุตรรัตน
กิริณี พระยาเศวตไอยรา เจ้าพระยาปราบไตรจักร เป็นต้น

ในสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดให้ใช้คำ
ว่า ‘พระเศวต’ นำหน้าชื่อช้างเผือก และลงท้ายด้วยคำว่า ‘เลิศฟ้า’

(ต่อตอนที่ 3)